

1. Вирок від 10.07.2024 року Володимир-Волинського міського суду Волинської області у справі № 154/2212/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120270135>.
2. Вирок від 23 липня 2025 року Тячівського районного суду Закарпатської області у справі № 307/2280/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129056983>.
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2341-14>.
4. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
6. Податковий кодекс: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.
7. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів: Закон України від 09.12.2023 № 3513-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3513-20#n23>.
8. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Офіс Генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

Антон МАРІЄНКО

доцент кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук

**ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО
СТАНУ: ВИКЛИКИ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ**

Превентивні заходи, спрямовані на протидію злочинності, зокрема шахрайства, є основою формування цілісної системи національної безпеки. З огляду на це слід зауважити, що у кримінологічній літературі та чинному законодавстві України для опису таких дій застосовуються низка категорій: «запобігання», «профілактика», «попередження» та «профілактика». Водночас у науковій доктрині немає єдиного підходу до їх тлумачення, що провокує низку труднощів для уніфікації термінології та практичного застосування.

До прикладу, під поняттям «профілактика» розуміють комплекс цілеспрямованих заходів, які здійснюються уповноваженими органами та установами, спрямованими на послаблення або усунення факторів, що провокують протиправну поведінку. При цьому «запобігання» є ширшим за поняття, що розглядається, як система заходів для спрямованих на протидію злочинності загалом, усунення її причин і умов, а також недопущення окремих правопорушень [1, с. 145]. Враховуючи зазначене, слід звернути увагу на важливості ролі держави та суспільства у запобіганні злочинності щодо мінімізації її рівня, особливо нейтралізації детермінант кримінальних правопорушень, враховуючи введення особливих режимів.

На протигагу цьому ми не погоджуємось з твердженням щодо співвідношення згаданих вище понять, як тотожних категорій, в частині суспільної діяльності, яка обумовлює подальше унеможливлення утворення детермінуючих чинників злочинності, у тому числі різних форм шахрайства, оскільки вони відрізняються за змістом, предметом регулювання та функціональним призначенням [2, с. 1130]. Втім, з урахуванням обраної тематики пропонується звернути увагу саме на запобігання шахрайству, як комплексному методу боротьби зі злочинністю, що вимагає системних зусиль для усунення її причин і умов.

Так, на спеціальному рівні першочерговим завданням є забезпечення комплексної координації правоохоронних органів з іншими державними структурами. Однак перешкодами для реалізації цього є окупація території, масове переміщення населення з прифронтових регіонів та транснаціональний характер злочинності. У цьому контексті ефективним рішенням може стати єдиний координаційний центр для збору даних про шахрайські схеми, ведення чорних списків сайтів, оперативного блокування транзакцій, а також посилення підготовки фахівців у такій сфері, що передбачає розширення спеціальних

програм у закладах освіти, стажування в ІТ-компаніях та інші форми навчання [3, с. 860].

Своєю чергою на міжнародному рівні проблема загострюється у зв'язку із наданням гуманітарної допомоги. Це пов'язано із виникненням фейкових фондів для біженців, транскордонних схем, що потребують співпраці з FATF, Європол, Інтерпол шляхом обміну даних, формування спільних баз даних, узгодження протоколів реагування на крос-бордерні операції.

На індивідуальному рівні успіх запобіжних заходів залежить від рівня обізнаності громадян. Проте активна фаза бойових дій, як фактор впливу на психоемоційний стан людини, призводить до імпульсивних рішень і втрати пильності. Тому зловмисники вдало використовують це, активно розміщуючи фальшиві оголошення про безоплатне житло для ВПО, продаж «евакуаційних» квитків, псевдоблагодійність на підтримку армії чи постраждалих, фішингові посилення під виглядом виплат від ООН, Червоного Хреста чи програми «єДопомога» [4, с. 140].

Додатковими ризиками є низька цифрова грамотність користувачів, оскільки значна частина населення не володіє знанням як перевіряти домени, розпізнавати підроблені листи чи фальшиві сайти, що імітують офіційні ресурси. Тому актуальним залишається проведення масових інформаційно-просвітницьких кампаній з використанням соціальних мереж, телебачення, проведення онлайн-курсів різних напрямів і рівнів, розповсюдженням пізнавальних матеріалів, зокрема у сільській місцевості та на деокупованих територіях.

Також слід виокремити організаційний рівень запобігання злочинності, у межах якого відповідальність нести будуть банки, фінансові установи та бізнес, що працюють з платіжними операціями та персональними даними клієнтів. Зважаючи на це, правопорушники застосовують фальшиві платіжні сторінки, видаючи себе за банківських працівників, використовують голосовий deepfake чи штучний інтелект. Як наслідок, впроваджуються двофакторна аутентифікація, реальний моніторинг транзакцій, навчання персоналу. Однак враховуючи економічну нестабільність, викликану воєнним станом, багато компаній зосереджені на подоланні кризи, тож кіберзахист часто недоотримує ресурсів. Як наслідок, держава повинна гарантувати підтримку компаній, що знаходяться у такому становищі, за допомогою додаткового фінансування через надання грантів на софт і навчання.

Підсумовуючи викладене, можна зауважити, що ефективне запобігання шахрайству під час воєнного стану можливе лише за умови синхронізованих дій на всіх рівнях запобігання злочинності: від підвищення цифрової грамотності громадян до посилення державної та міжнародної координації. Водночас поєднання освітніх заходів, сучасних технологій, оновлення законодавства та міжвідомчої взаємодії може суттєво знизити вразливість суспільства до дій правопорушників.

1. Однолько І. В. Теоретичні засади запобігання злочинності. *Юридичний вісник*. 4 (29). 2013. С. 143-147.

2. Шендрик В. В., Крепаков І. О. Аналіз співвідношення понять «профілактика», «попередження», «припинення» та «запобігання злочинів». *Форум права*. 2011. № 1. С. 1129-1139.

3. Мозоль С.А., Левченко Ю.О. Детермінанти, що впливають на вчинення кримінальних правопорушень у сфері страхування в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 2. С. 859-864.

4. Липкан І. І. Сучасні види шахрайств, вчинених з використанням цифрових технологій. *Держава та регіони*. Серія: Право. 2017. № 1 (55). С. 141-144.